

Βιβλιοθήκη «Στέλιος Ιωάννου», η στέγη της γνώσης

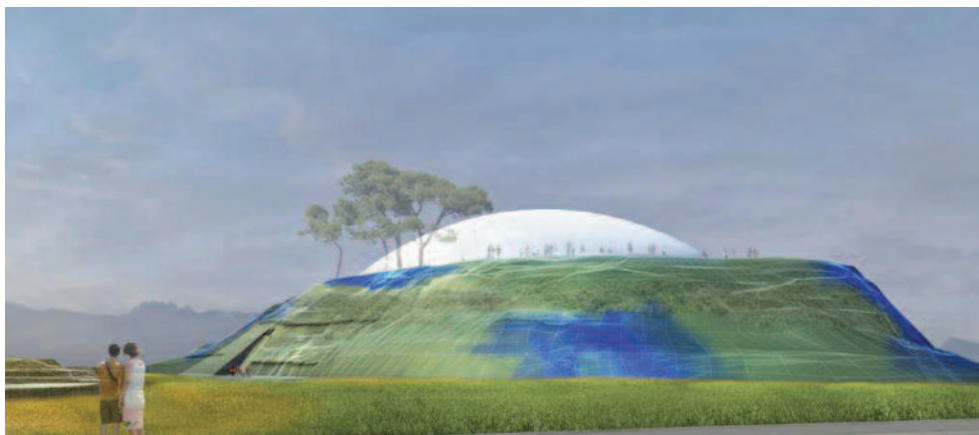
του Δρ Φίλιππου Τσιμπόγλου
Διευθυντή βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου

Ο συγγραφέας και ιστορικός του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου Shelby Foote¹ ορίζει το πανεπιστήμιο ως ένα «σύνολο κτιρίων γύρω από μία βιβλιοθήκη²». Για ορισμένους μια τέτοια θεώρηση ίσως φανεί υπερβολική, αλλά για τους πανεπιστημιακούς δεν είναι. Στη βιβλιοθήκη εντοπίζονται, συγκεντρώνονται και οργανώνονται καταγεγραμμένες πληροφορίες και γνώση, ανεξάρτητα από τον τόπο και το χρόνο παραγωγής τους. Η βιβλιοθήκη είναι ο φυσικός και ταυτόχρονα ο νοητός χώρος, όπου συντελούνται δράσεις μετάδοσης, διερεύνησης, διεύρυνσης, αφομοίωσης, αλλά και αμφισβήτησης και ανατροπής των καταγεγραμμένων πληροφοριών και γνώσεων. Στη βιβλιοθήκη οι ίδιοι άνθρωποι είναι ταυτό-

Και το κτίριο της βιβλιοθήκης «Στέλιος Ιωάννου» είναι, εκτός των άλλων, ένα έργο τέχνης με την υπογραφή του Jean Nouvel.

χρονα φορείς, υποκείμενα και αποτελέσματα των μαθησιακών διαδικασιών που συντελούνται γύρω τους και μέσα τους. Παρά τη μετάβαση στην εποχή της ηλεκτρονικής πληροφόρησης, οι άνθρωποι, το υλικό, τα εργαλεία και οι λειτουργίες μίας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης συνεχίζουν να χρειάζονται το φυσικό τους χώρο. Συνεχίζουν να χρειάζονται μία στέγη ικανή να προσαρμόζεται στα νέα και διαρκώς μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικά της υβριδικής βιβλιοθήκης, δηλαδή μίας βιβλιοθήκης η οποία είναι πλήρως ηλε-

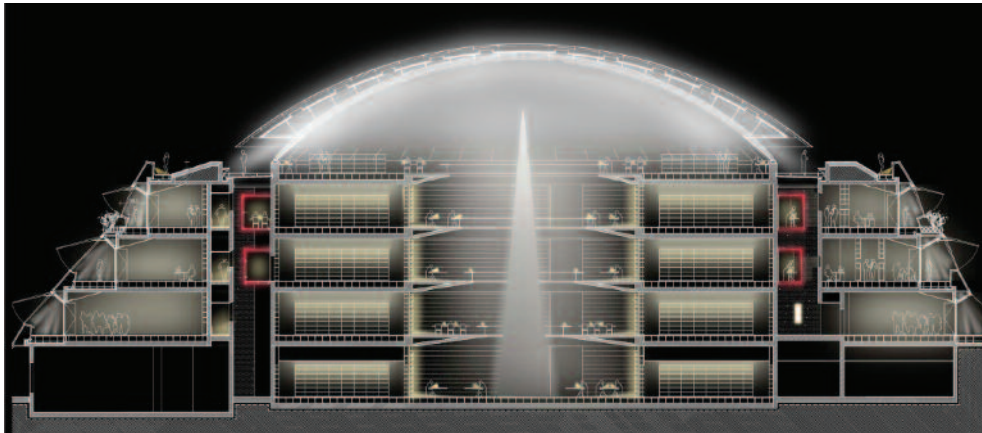

κτρονική όσον αφορά τη διαχείριση, την πρόσβαση και τον έλεγχο των λειτουργιών της, ενώ από άποψη υλικού, περιλαμβάνει ταυτόχρονα στη συλλογή της και συμβατικό υλικό (έντυπο, οπτικο-ακουστικό) και περιεχόμενο σε ψηφιακή μορφή. Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου η στέγη αυτή έχει όνομα, είναι η βιβλιοθήκη «Στέλιος Ιωάννου». Η γενναιόδωρη προσφορά της κας Έλλης Ιωάννου δίνει την ευκαιρία στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, αλλά και στην Κύπρο γενικότερα, να αποκτήσει αυτή τη στέγη, ένα ξεχωριστό κτίριο που θα φιλοξενήσει την καταγεγραμμένη γνώση. Μία στέγη αντάξια της πληροφορίας και της γνώσης που συγκεντρώνεται και παράγεται στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Όχι μια κοινή στέγη, αλλά μια στέγη που ταιριάζει με το υλικό και τις λειτουργίες που φιλοξενεί.

Το κτίριο υλοποιεί μια βασική ιδέα του διάσημου αρχιτέκτονα Jean Nouvel³ ένα κτίριο-τεχνητός λόφος, σε αναγνωρίσιμο σχήμα, χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος χώρου (προσομοιάζει συνειδητά με τον παρακείμενο λόφο του Άρωνα) και ένα θόλο στην κορυφή της στέγης, ένα θόλο-οροπέδιο, που διαφοροποιεί το κτίριο από το φυσικό και τεχνητό περιβάλλον και το καθιστά αυτόνομο αναγνωρίσιμο. Με αυτό τον τρόπο το κτίριο-τεχνη-

τός λόφος είναι μοναδικό. Ως κτίριο δεν θα μπορούσε να «δέσει» αλλού. Έχει θέση μόνο εκεί, χωροθετημένο δίπλα στο φυσικό όγκο του Άρωνα, που λειτουργεί ως αρχέτυπο στον κόσμο των εμπνεύσεων του αρχιτέκτονα. Ο ίδιος ο αρχιτέκτονας, στην τελετή παρουσίασης της ιδέας το 2003, είχε δηλώσει ότι στις προθέσεις του ήταν να δημιουργήσει ένα έργο που δεν θα είχε θέσει σε κάποιον άλλο τόπο παρά μόνον εκεί, στη Λευκωσία, στην Πανεπιστημιούπολη, δίπλα στον Άρωνα. Ένα κτίριο που δεν θα μπορούσε να επαναληφθεί στο Παρίσι ή στο Λονδίνο, ούτε ως φόρμα ούτε ως λειτουργία, αλλά θα εξασφάλιζε την αρμονική ένταξη του τεχνητού δημιουργήματος στον περιβάλλοντα χώρο, αξιοποιώντας τα φυσικά, κλιματικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Αυτό που προσλαμβάνει ο (παρατηρητικός) βιβλιοθηκονόμος-επιστήμονας πληροφορίας, προσεγγίζοντας το κτίριο που θα συνδεθεί με τις λειτουργίες της νέας βιβλιοθήκης, είναι μία σειρά από μεταφορές. Σταδιακά, αναδύεται ένας διάλογος μεταξύ του φορέα και του περιεχομένου, δηλαδή του κτιρίου και της βιβλιοθήκης. Χαρακτηριστικά των διαδικασιών, των προϋποθέσεων και των προσεγγίσεων που συναντώνται στις ψηφιακές βιβλιοθήκες, μοιάζουν να έχουν εφαρ-

μογή στο σχεδιασμό του κτιρίου του Jean Nouvel. Αναφερόμαστε σε μεταφορές και όχι σε συμβολισμούς. Ο λόγος είναι ότι ο συμβολισμός προϋποθέτει το συνειδητό σχεδιασμό ώστε να προκαλείται συνειρμικά ο συσχετισμός. Στην περίπτωση του κτιρίου, οι συσχετισμοί προκύπτουν φυσιολογικά από τις λειτουργίες ή τα χαρακτηριστικά των συσχετιζόμενων οντοτήτων. Ίσως, ο ίδιος ο αρχιτέκτονας να μην είχε συνδέσει τις σχεδιαστικές επιλογές του με όλες αυτές τις μεταφορές, με όλα αυτά τα ζευγάρια σχέσεων και ταυτίσεων φορέα-κτιρίου και περιεχομένου-βιβλιοθήκη. Μπορεί οι συσχετίσεις να είναι παρατηρήσεις του γράφοντος. Αυτό συμβαίνει με τα έργα τέχνης: η πρόσληψή τους από διαφορετικά υποκείμενα δεν περιορίζεται στις σκέψεις και στις προθέσεις του δημιουργού. Τα έργα τέχνης είναι, εκτός των άλλων, γεννήτορες συνειρμών. Και το κτίριο της βιβλιοθήκης «Στέλιος Ιωάννου» είναι, εκτός των άλλων, ένα έργο τέχνης με την υπογραφή του Jean Nouvel. Το άρθρο αυτό επιχειρεί να επισημάνει κάποια στοιχεία-σχέσεις του συγκεκριμένου κτιρίου-φορέα και της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης-περιεχομένου του κτιρίου. Κάποια στοιχεία που μπορεί να περάσουν απαρατήρητα από τον βιαστικό επισκέπτη, ο οποίος πρωτί-

Ένα κτίριο που δεν θα μπορούσε να επαναληφθεί στο Παρίσι ή στο Λονδίνο, ούτε ως φόρμα ούτε ως λειτουργία.

τως – και δικαίως – θα εντυπωσιαστεί από τη φόρμα του κτιρίου και θα παραλείψει να τη συνδυάσει με τη χρήση και λειτουργία του.

Το κτίριο σχεδιάστηκε για να στεγάσει *inter alia*, το νέο τύπο της βιβλιοθήκης και των υπηρεσιών πληροφόρησης που αναπτύσσονται στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι ήδη μια υβριδική βιβλιοθήκη, η συλλογή της συνδυάζει συμβατικό και ψηφιακό υλικό. Αλλά και το κτίριο είναι υβριδικό, συνδυάζει το φυσικό στοιχείο (το σχήμα του λόφου, τη χρήση του χώματος, τα φυσικά φυτά στις ειδικές υποδοχές στα πρανή και στη στέγη) με το τεχνητό (τα πλέγματα που καλύπτουν το αφύτευτο τμήμα των πρανών και ασφαλώς τον επιβλητικό θόλο που καλύπτει το λόφο-κτίριο). Η πρώτη μεταφορά/συσχέτιση φορέα και περιεχομένου είναι λοιπόν ο υβριδικός χαρακτήρας αμφοτέρων.

Ο θεατής-παρατηρητής του λόφου-κτιρίου δεν αντιλαμβάνεται τι κρύβεται εντός του. Πρέπει πρώτα να εισέλθει εντός του

για να του αποκαλυφθεί το κτίριο-βιβλιοθήκη που είναι μέσα, για να μπορέσει να ανακαλύψει τους δομημένους χώρους, να αξιοποιήσει τις λειτουργίες, να εξερευνήσει το υλικό, να εντοπίσει την κατάλληλη πληροφορία. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι κοινό και στο περιεχόμενο του κτιρίου, δηλαδή την ψηφιακή βιβλιοθήκη. Ένα από τα χαρακτηριστικά που διακρίνει το περιεχόμενο και τον τρόπο προσέγγισης της ψηφιακής βιβλιοθήκης από τους παραδοσιακούς τύπους βιβλιοθήκης, έγκειται στο γεγονός ότι, αν και το ψηφιακό περιεχόμενο είναι υπαρκτό, εντούτοις κρύβεται, δεν είναι άμεσα ορατό και άμεσα χρησιμοποιήσιμο από τον επισκέπτη. Ο επισκέπτης πρέπει να «εισέλθει», να «μπει» στο πληροφοριακό σύστημα για να αξιοποιήσει τις λειτουργίες του, να εξερευνήσει και να εντοπίσει το ψηφιακό περιεχόμενο και να εντοπίσει την κατάλληλη πληροφορία. Αυτή η απαραίτητη διαδικασία εισόδου τονίζεται ιδιαίτερα στο σχεδιασμό του κτιρίου από τον επιμήκη διάδρομο-ράμπα που οδηγεί στην κεντρική είσοδο του κτιρίου. Ο διάδρομος συμβάλλει στη δημιουργία μίας εμπειρικής αίσθησης της ανακάλυψης, της εισόδου στον κόσμο της μάθησης. Στην περίπτωση του κτιρίου, ο θεατής πρέπει να μετατραπεί σε επισκέπτη για να αμειφθεί με τον πλούτο που φυλάσσεται στο λόφο. Στην περίπτωση της ψηφιακής βιβλιοθήκης, ο επισκέπτης πρέπει να μετατραπεί σε χρήστη για να αποζημιωθεί. Και στις δυο περιπτώσεις, ο πλούτος δεν αποκαλύπτεται παρά μόνο όταν μπει, όταν εισέλθει.

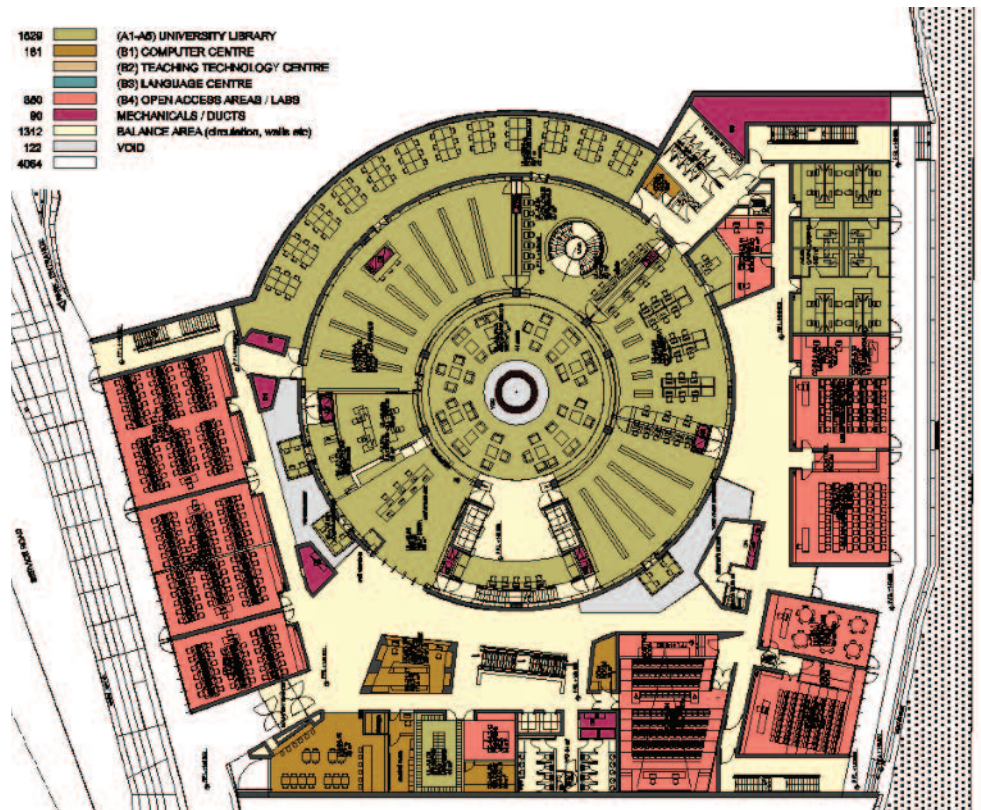
Στο κέντρο του κτιρίου, κάτω ακριβώς από το θόλο της στέγης κυριαρχεί ο κώνος, που ξεκινά από τη βάση του κτιρίου και διατρέχει όλο το ύψος μέχρι τον τρίτο όροφο. Το ηλιακό φως που διέρχε-

ται από το θόλο αντανakλά στις κεκλιμένες καμπύλες επιφάνειες του κώνου. Ο φυσικός φωτισμός επιτυγχάνεται με τη μεσολάβηση του κώνου και τη διάχυση του ηλιακού φωτός σε όλους τους ορόφους που χρειάζονται. Μεταφορικά, η αποστολή της βιβλιοθήκης-«κώνου» συνοψίζεται στη διάχυση της πληροφορίας (αντανάκλαση της γνώσης) στους επιστημονικούς τομείς-«ορόφους» του Πανεπιστημίου και ακόμη ευρύτερα περιλαμβάνει τη μεσολάβηση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στη διάχυση της πληροφορίας που χρειάζονται οι τομείς δραστηριότητας της κυπριακής κοινωνίας και οικονομίας.

Ο επιβλητικός θόλος της στέγης τονίζει με ακραία έμφαση το τεχνητό στοιχείο του κτιρίου. Τη δυνατότητα του ανθρώπου να κατασκευάζει. Τοποθετημένος όμως επάνω στο λόφο υποδηλώνει, ταυτόχρονα και με την ίδια έμφαση, την ανάγκη ύπαρξης φυσικού υποστρώματος στις ανθρώπινες δημιουργίες. Η ίδια αντιστοιχία συναντάται στην ψηφιακή βιβλιοθήκη, όπου το νοηματικό στοιχείο, το περιεχόμενο νόημα της ψηφιακής πληροφορίας, αυτό που αποτελεί το αντικείμενο των δραστηριοτήτων της βιβλιοθήκης και το ζητούμενο των χρηστών της, τοπικών ή απομακρυσμένων, το άυλο των διατυπώσεων, των ιδεών, των εννοιών, εδράζεται στο φυσικό υπόστρωμα του υλικού καταγραφής.

Το κτίριο θα στεγάζει όλες τις εσωτερικές λειτουργίες και τις υπηρεσίες της Βιβλιοθήκης και της Υπηρεσίας Πληροφορικών Συστημάτων, αποτελώντας ένα «μονοθυρικό σημείο εξυπηρέτησης» (*one stop shopping*) προς τους χρήστες. Οι χρήστες ήδη μπορούν να αξιοποιήσουν μια σειρά από υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω ενός νοητού «μονοθυρικού σημείου» στον

ιστότοπο της Βιβλιοθήκης. Μέσα από την ίδια οθόνη ξεδιπλώνονται προσβάσεις σε βάσεις δεδομένων και ηλεκτρονικά περιοδικά πλήρους κειμένου, σε ηλεκτρονικά βιβλία και υπηρεσίες εξ αποστάσεως μάθησης, σε διαχείριση προσωπικών βιβλιογραφιών και αλληλεπιδραστικές λειτουργίες με άλλους χρήστες. Όμως, η απλή συγκέντρωση ποικίλων υπηρεσιών στο ίδιο φυσικό χώρο (κτίριο) ή η απλή συνύπαρξη στην ίδια σελίδα-οθόνη ή στην ίδια διαδικτυακή διεύθυνση δεν συνεπάγεται μονοθυρική εξυπηρέτηση. Το περιεχόμενο από μόνο του δεν είναι ο βασιλιάς⁴. Το πρόβλημα των σύγχρονων βιβλιοθηκών είναι η διασύνδεση των επιμέρους πληροφοριακών οντοτήτων, είτε πρόκειται για λειτουργίες είτε πρόκειται για υλικό – και όχι απλά η ύπαρξη ή η διάθεση του περιεχομένου ή του υλικού ή

Στην Κύπρο η καταγεγραμμένη γνώση θα έχει στέγη. Μια στέγη που της αξίζει. Μια στέγη που της ταιριάζει.

των πηγών. Η πρόκληση και στον πραγματικό κόσμο του κτιρίου της βιβλιοθήκης και στο νοητό κόσμο του ιστότοπου της βιβλιοθήκης είναι η εργαλειακή-λειτουργική, δυναμική διασύνδεση ανομοιογενών υπηρεσιών, συστημάτων και περιεχομένου για την κάλυψη των εκάστοτε εξατομικευμένων πληροφοριακών αναγκών του κάθε χρήστη. Εκεί αποσκοπεί η προσέγγιση της δημιουργίας *θεματικών ορόφων*, όπου θα συγκεντρώνονται και θα διασυνδέονται όλα τα είδη σχετικού υλικού και οι υπηρεσίες σε μια κλίμακα ανθρώπινη, ορατά και άμεσα προσιτά, σε απόσταση μερικών μόνο μέτρων, όπου

κάθε χρήστης θα αισθάνεται ότι βρίσκεται στη δική του βιβλιοθήκη. Η προσέγγιση αυτή επιχειρεί να μεταφέρει την ιδέα της νοητής «*my library*» από το διαδικτυακό κόσμο του ιστότοπου της Βιβλιοθήκης στον πραγματικό κόσμο του κτιρίου της. Τα σχέδια της βιβλιοθήκης «Στέλιος Ιωάννου» είναι έτοιμα από διετίας, κοστολογημένα και εγκεκριμένα από την Πολεοδομική και τις άλλες υπηρεσίες. Αναμένουν την κυβερνητική έγκριση για χρηματοδότηση και έναρξη των κατασκευών. Τα σχέδια έχουν τύχει μέχρι τώρα της υποστήριξης δύο Υπουργών Παιδείας, αλλά αντιμετωπίζουν το σκεπτικισμό των αντίστοιχων

Υπουργών Οικονομικών, παρά τη γενναϊόδωρη προσφορά των δωρητών. Η αναμονή για την έγκριση χρηματοδότησής της προκαλεί κάποιες σκέψεις για μία τελευταία μεταφορά-συσχετισμό, με τη μορφή προβληματισμού. Στην τοπική μας κοινωνία θα κυριαρχήσει τελικά η βραχυπρόθεσμη προοπτική της λογιστικής λογικής, που από τη φύση των ισολογισμών έχει εμβέλεια έτους, ή η μακροσκοπική προοπτική της επένδυσης στην παιδεία, των εξωτερικών οικονομικών και των πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων που έχει εμβέλεια γενεών; Η εξέλιξη της υλοποίησης των σχεδίων της βιβλιοθήκης «Στέλιος Ιωάννου» θα το δείξει.

1. http://en.wikipedia.org/wiki/The_Civil_War:_A_Narrative

2. "a bunch of buildings around the Library".

3. <http://www.jeannouvel.com/noflash.html>

4. Odlyzko, Andrew M. 2001: "Content is Not King", *First Monday*, 6.2.